

รูปลักษณ์ของนรกภูมิ*

IMAGE OF THE HELL

ขวัญชัย สินปฐ**

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์หัวข้อเรื่อง “รูปลักษณ์ของนรกภูมิ” เป็นการสร้างสรรค์ผลงาน 2 มิติ ด้วยเทคนิคการวาดเส้นแท่งเกรยอง ผ่านการร่าง ขูดขีด สร้างพื้นผิวร่องรอย ฝนด้วยมือ เพื่อนำเสนอความคิด ความรู้สึก ความเชื่อที่มีต่อเรื่องราวของนรกภูมิ รูปลักษณ์ของสัตว์นรกและคนบาปตามเรื่องราวในไตรภูมิของพระพุทธ ศาสนาพราหมณ์ เข้ากับการตีความและจินตนาการส่วนตัว เพื่อสะท้อนถึงความทุกข์ทรมานที่เกิดจากการกระทำอกุศลกรรมด้วยกาย วาจา ใจของมนุษย์ ถ่ายทอดลงบนผืนผ้าขนาดใหญ่แสดงถึงการก่อกำเนิด เกี่ยวพันเชื่อมโยงต่อเนื่องกันอย่างไม่รู้จบสิ้นของผลกรรมและความทุกข์ที่มนุษย์ทั้งหลายได้กระทำร่วมกันบนโลกใบนี้

คำสำคัญ ศิลปะร่วมสมัย, รูปลักษณ์ของนรกภูมิ

Abstract

Thesis of “IMAGE OF THE HELL” is the 2 dimension portraiture using technique of sketching, drawing, texture creation by crayon. The objective of this thesis is to present the artist's idea, feeling and belief about the Hell, abyss creature and punished sinners follow in Bhuddist's story of the three worlds. This portrait show the painful punishment and torture from Human's sins of action, speech and thought, written on a long canvas in the meaning of the cycle of life and death where the sins will drive them for eternity.

Key Word : The Contemporary Thai Art, IMAGE OF THE HELL

บทนำ

หากกล่าวถึง “นรก” ผู้คนทั่วไปมักนึกถึง ภาพภูมิ ดินแดนหลังความตายที่อยู่ลึกกลงไปได้แผ่นดินตามคติความเชื่อในพุทธศาสนา อันเป็นสถานที่แห่งความทุกข์ระทมมีไว้สำหรับลงโทษทัณฑ์เหล่าบรรดาสัตว์นรก คนบาปที่ได้เคยก่ออกุศลกรรม ประพฤติชั่วผิดศีลธรรม เปียดเบียนชีวิตอื่นๆ ด้วยกิเลส ตัณหา รัก โลภ โกรธ หลง เมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่บนโลก หลังจากสิ้นชีวิตแล้วจึงต้องไปชดใช้กรรมยังนรกต่างๆ พร้อมด้วยการถูกลงทัณฑ์อย่างโหดเหี้ยม ไร้ความปราณีโดยนายนิรบาล ตราบกาลนานจนกว่าจะหมดเวรหมดกรรม ตามวิธีแห่งกรรมเล่าที่ตนได้เคยก่อเอาไว้ ซึ่งความเชื่อนี้เป็นดังกุศโลบายที่มีไว้เพื่อเตือนสติให้ผู้คนนั้นตั้งมั่นอยู่ในการประพฤติแต่กุศลกรรมอันดีงาม ทั้งกายวาจา และจิตใจ ต่อตนเองและสรรพชีวิตอื่นๆ บนโลก

* เนื้อหาส่วนใหญ่ของบทความชิ้นนี้เรียบเรียงขึ้นจากวิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2556 เรื่อง “รูปลักษณ์ของนรกภูมิ” โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก คือ ผศ.วิรัชญา ดวงรัตน์ และ ศาสตราจารย์เกียรติคุณชูลัด นิมสมเอน เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

** ขวัญชัย สินปฐ นักศึกษาปริญญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, rock_psg@hotmail.com, www.facebook.com/kwanchai.sinpru

ความเป็นมาและความสำคัญของการสร้างสรรค์

ข้าพเจ้าเป็นชาวอีสานซึ่งให้ความสำคัญและมีความเชื่อความผูกพันในเรื่อง “ นรก ” ตามคติธรรมทางพุทธศาสนาที่คนเฒ่าคนแก่ ปู่ย่าตายายได้สั่งสอนไว้ และมีแนวคิด ทศนคติมุมมอง ความรู้สึกส่วนตนเกี่ยวกับความหมาย การตีความของคำว่า “ นกร่วมสมัย ” ซึ่งสอดคล้องกับสภาพเหตุการณ์หรือสังคมจริงในปัจจุบัน โดยมีความบันเทิงใจจากรูปแบบผลงานอุปถัมภ์เรื่องนรก คนบาป สัตว์นรก เปเรตสุรกาย อมนุษย์ บนผนังสีของช่างแต้มพื้นบ้านทางภาคอีสาน และการใช้ผ้าผะเหวดเป็นสื่อในการแสดงออกถึงเรื่องราว ความศรัทธา ความเชื่อที่มี แล้วส่งต่อความเชื่อนั้นไปยังผู้อื่นอีกด้วย

แม้เราจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า ภูมิปัญญาคนต่าง ๆ อันน่ากลัวนั้น มีอยู่จริงหรือไม่บนโลกมนุษย์ แต่เราสามารถสัมผัสรับรู้สภาวะแห่งความทุกข์ ตามเหตุปัจจัยจริงได้จากสิ่งวุ่นวาย เลวร้าย เสื่อมทรามต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่รอบ ๆ ตัว อันสามารถนำพาจิตเราไปสู่สภาพที่หมองหม่น เศร้าโศก ร้อนรุ่มซึ่งไม่ต่างอะไรจากการตกนรก เพียงแต่นรกนั้นกลับเป็นนรกบนดิน ที่เกิดขึ้นอยู่ทุกขณะเวลา ผู้ก่อกวนเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันไม่รู้จบสิ้น ซึ่งไฟนรกนี้ยังคงลุกโชนขึ้น คอยแผดเผาอยู่ภายในจิตใจของเราให้ร้อนรุ่ม หมกไหม้เสมอมา ตราบจนกว่าจะสิ้นลมหายใจ

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์

เพื่อต้องการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย ที่มีพื้นฐานความบันเทิงใจมาจากคติความเชื่อเรื่องนรกในพุทธศาสนาจากอุปถัมภ์บนผนังสีพื้นบ้านอีสาน ผสมผสานเข้ากับการตีความ แนวคิด ทศนคติแบบร่วมสมัยและความรู้สึกส่วนตน เพื่อสะท้อนหรือเปรียบเทียบถึงสภาวะด้านมืดหรือสภาวะนรกในจิตใจของมนุษย์ จากเหตุการณ์ความวุ่นวายต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบัน อันเกิดจากกิเลส ตัณหาราคะ ความโลภ การกระทำที่ขาดศีลธรรม การเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาอย่างไม่รู้จบสิ้น ก่อให้เกิดเป็นความทุกข์ ความเศร้า ความหม่นหมองในจิตใจเหมือนดังมีไฟนรกคอยแผดเผาอยู่ข้างใน

วิธีการศึกษา

1. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับคติธรรม ความเชื่อเรื่องนรกตามหลักพุทธศาสนา และค้น หาความหมาย การตีความของคำว่า “ นรก ” จากหนังสือความรู้ บทความต่าง ๆ หรือในเว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ตของพระนักธรรมและนักคิดเขียนต่าง ๆ
2. ศึกษารูปแบบ องค์ประกอบ กรรมวิธีการแสดงออกจากผลงานอุปถัมภ์บนผนังสีอีสานเรื่องนรก ตัวภาพคนบาป สัตว์นรก เปเรตสุรกาย อมนุษย์และการใช้ผ้าผะเหวดในการนำเสนออุปถัมภ์ของชาวอีสาน
3. วิเคราะห์ตีความ ประมวลความคิดที่ได้จากการศึกษา และกำหนดรูปแบบขอบเขตในการสร้างสรรค์ผลงาน
4. ทดลองสร้างสรรค์ผลงานด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อหาความลงตัวให้เหมาะสมกับรูปแบบแนวทางองค์ประกอบและเรื่องราวเพื่อให้ตรงกับใจที่ต้องการนำเสนอ
5. วิเคราะห์ผลงาน เพื่อหาข้อบกพร่องและแก้ไข เพื่อการพัฒนาผลงานให้มีความสมบูรณ์ ยิ่งขึ้นไป
6. ทดลองติดตั้งจัดวางการแสดงผลงาน เพื่อการนำเสนอให้เข้ากับรูปแบบแนวทางของผลงาน

ขอบเขตการสร้างสรรค

วิทยานิพนธ์ชุดนี้ ข้าพเจ้าได้กำหนดขอบเขตผลงานสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เพื่อต้องการสื่อและแสดงถึงการตีความ มุมมอง ทศนคติ ความรู้สึกส่วนตน ที่มีต่อความหมายของคำว่านรกที่มีลักษณะเป็นอุดมคติตามคติความเชื่อโบราณทางพุทธศาสนา แล้วมาเปรียบเทียบกับสภาวะเหตุการณ์วุ่นวายต่าง ๆ ในสภาพสังคมปัจจุบันอันเนื่องมาจากการขาดศีลธรรมของมนุษย์ เป็นการสะท้อนถึงความทุกข์ ด้านมืดหรือสภาวะนรกในจิตใจของมนุษย์ผู้ที่ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นคนใจดีและมีความเป็นอารยะแล้ว

2. ขอบเขตด้านรูปแบบ ลักษณะของผลงานมีรูปแบบเป็นจิตรกรรม 2 มิติ เขียนและระบายด้วยถ่านแท่ง เกรยอง ด้วยเทคนิคการฝน ถู ด้วยมือ เพื่อแสดงถึงความดิ้นรนดิ้นรนและภาพลักษณ์ของมนุษย์ที่ดูบิดเบี้ยว อปลักษณ์น่าเกลียดน่ากลัว คล้ายกับภูติผีปีศาจ หรือคนบาป สัตว์นรก ที่แสดงสภาวะหรืออาการกักตึงเกาะเกี่ยวพัน วุ่นวายยุ่งเหยิงไปเป็นทอด ๆ ต่อเนื่องไม่สิ้นสุด โดยอาศัยความบังเอิญจากรูปทรงของคนบาป สัตว์นรกจากอุปแต้มบนผนังสีพื้นบ้านอีสาน แล้วเขียนถ่ายทอดผลงานลงบนผ้าผืนผืน

3. ขอบเขตการนำเสนอ นำเสนอผลงานในลักษณะศิลปะการจัดวาง โดยการห้อยแขวนผลงานกับเสาหรือหลัก ตามสภาพแวดล้อมของพื้นที่ติดตั้งผลงาน และผู้ชมสามารถเดินชมผลงานตามแนวการจัดวาง โดยไล่มาจากต้นภาพไปปลายภาพ หรือจากปลายภาพมาต้นภาพ หรือจะเริ่มชมจากส่วนใดของภาพก่อนก็ได้

แหล่งข้อมูล

การสร้างสรรควิทยานิพนธ์ชุดนี้ ข้าพเจ้าได้ศึกษาตามแหล่งข้อมูลดังนี้

1. หนังสือ ตำรา สารานุกรม บทความและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคตินิยม ความเชื่อ ปรัชญา ความหมาย นัยยะ มุมมองทศนคติต่อเรื่องนรกตามความเชื่อในพุทธศาสนา
2. หนังสือ ตำรา สารานุกรมที่เกี่ยวกับผลงานอุปแต้มเรื่องนรกบนผนังสีพื้นบ้านของช่างแต้มทางภาคอีสานและผ้าผืนผืน
3. ค้นคว้ารูปแบบ แนวทาง กลวิธีการแสดงออกด้วยรูปแบบพื้นบ้านอีสาน ที่เรียบง่าย สื่อตรงจากใจ ณ สถานที่จริงบนผนังสีในวัดทางภาคอีสาน
4. ประสบการณ์จากการรับรู้ หรือได้สัมผัสทั้งตัวเองและจากสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ ข่าวสาร โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต สภาพแวดล้อม เหตุการณ์ความวุ่นวายต่างๆ ในสังคมปัจจุบัน

ขั้นตอนการศึกษา

ผลงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีขั้นตอนกระบวนการในการสร้างสรรค์พอสังเขป ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อเรื่องนรก แก่นคิด นัยยะ คตินิยมในพุทธศาสนาจากตำรา สมุดข่อย หนังสือไตรภูมิ สารานุกรมไทย และศึกษาค้นคว้าบทความ มุมมองแนวคิดทศนคติ การตีความหมายของคำว่านรกของนักเขียน นักคิด นักธรรมหรือพระจากพ็อกเก็ตบุ๊คธรรมะ เว็บไซต์หรืออินเทอร์เน็ตเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมะต่าง ๆ
2. ศึกษารูปแบบ แนวทาง องค์ประกอบในผลงานจิตรกรรมเรื่องนรก รูปร่างรูปทรงของตัวภาพ สัตว์นรก คนบาปจากอุปแต้มบนผนังสีพื้นบ้านอีสาน และศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับผ้าผืนผืนอีสาน

3. ประมวลความคิดโดยการวิเคราะห์ ตีความ หาความหมายของคำว่ารก ผสานเข้ากับมุมมองแง่คิด ทศนคติ ความรู้สึกส่วนตนที่สามารถสื่อหรือสะท้อนถึงสภาวะความทุกข์ที่ได้เห็น ได้สัมผัสได้รับรู้ อันเกี่ยวข้องกับเรื่องราวเหตุการณ์ ข่าวดาร ภาวะการขาดศีลธรรม ความวุ่นวายหรือสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ปฏุนดินในสังคมหรือโลกยุคปัจจุบันที่ไม่ต่างอะไรจาก คนบาปหรือสัตว์นรกในขุมนรกตามความเชื่อในคติธรรมทางพุทธศาสนา

4. ปฏิบัติการทดลอง ค้นคว้าและพัฒนา โดยการเขียนภาพร่างเพื่อศึกษารูปแบบแนวทาง รูปร่างรูปทรงของตัวภาพคน สัตว์หรือสิ่งต่างๆ ที่บิดเบือน หักงอ ยืดหด ย่อขยาย ผิดสัดส่วน ไม่ถูกต้องตามหลักกายวิภาค โดยมีพื้นฐานความบันเทิงใจที่มาจากอุปแต้ม ตัวภาพคนบาป สัตว์นรกบนผนังสีพื้นบ้านอีสานและกรรมวิธีการสร้างภาพ การระบายสี การฝนการถูด้วยมือ การสร้างพื้นผิวด้วยเทคนิคกรรมวิธีต่างๆ บนแผ่นกระดาษและผ้า เพื่อหาการแสดงออกที่มีรูปแบบเฉพาะตัวอันตรงกับใจ โดยมีความต้องการที่จะสื่อแสดงถึงสภาวะแห่งการเบียดเบียนต่อผู้ดิ้นรนของคนอันเต็มไปด้วยกิเลส ความโลภ ตัณหาราคะ การแก่งแย่งชิงดีเบียดเบียนซึ่งกันและกันโดยขาดศีลธรรมที่สะท้อนถึงสภาวะแห่งนรกภายในจิตใจ

5. สร้างสรรค์ผลงานจริง โดยการนำภาพร่างมาวางรวมกัน แล้วขยายภาพเขียนลงบนผ้าผืนยาวต่อเนื่อง โดยที่สามารถปรับเพิ่ม ตัดต่อ ลดทอน ผสมผสาน เพื่อให้เกิดความลงตัวเหมาะสมกับองค์ประกอบโดยรวมของผลงาน

6. นำเสนอผลงานเข้าสู่การสัมมนาและวิจารณ์ เพื่อผลในการแก้ปัญหาและพัฒนาแนวทางในการสร้างสรรค์ ทั้งรูปแบบ เทคนิค วิธีการและเนื้อหาต่อไป

7. บันทึก รวบรวมข้อมูลผลงานอันเป็นประโยชน์ต่อแนวคิดในการสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาผลงานในแต่ละช่วง

การศึกษาค้นคว้ารูปแบบภาพวาดนรก ตามคติความเชื่อเรื่องนรกภูมิ

ภาพที่ 1 ศึกษาภาพวาดนรกภูมิ จากสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี ฉบับที่ ๑ – ๒

การศึกษาค้นคว้ารูปแบบอุปแต้มเรื่องนรกภูมิ จากถ้ำอีสาน

ภาพที่ 2 อุปแต้มนรกภูมิบนผนังถ้ำวัดไชยศรี จังหวัดขอนแก่น และวัดโพธาราม จังหวัดมหาสารคาม

การศึกษาค้นคว้ารูปแบบของผ้าผะเหวด

ภาพที่ 3 การแห่ผ้าผะเหวดของชาวบ้านในงานเทศน์มหาชาติ ณ วัดบ้านโนนบก จังหวัดอุบลราชธานี
ที่มา : ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมหา Mr.Reception, พาพี่น้องไปเอาบุญผะเหวด บ้านโนนบก, [ออนไลน์],
บ้านมหาตคคอม, ศิลปวัฒนธรรมภาคอีสาน เข้าถึงเมื่อวันที่ 17 ก.พ. 2557
เข้าถึงได้จาก <http://www.baanmaha.com/community/thread39723.html>.

ที่มาของแนวความคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์ผลงานวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ “รูปลักษณ์แห่งนรกภูมิ” ได้นำแนวความคิดที่มีต่อความเชื่อเรื่องนรกภูมิ ซึ่งเป็นสถานที่ลงทัณฑ์ของบรรดาสัตว์นรก คนบาป อันเต็มไปด้วยความเร่าร้อน ทุกข์ระทมอย่างแสนสาหัสตามคติธรรมทางพุทธศาสนา สะท้อนผลกระทบของมนุษย์ผู้กระทำความบาปกรรมอันเลวร้ายต่างๆ ที่ได้เคยก่อไว้ขณะยังมีชีวิตอยู่ เมื่อได้ตายจากโลกไปแล้ว ผลกรรมเหล่า นั้นจะนำพารูปกาย จิตและวิญญาณของผู้นั้นไปบังเกิดยังภพภูมิขุมนรกต่างๆ เพื่อรอรับการลงโทษทัณฑ์ไปชั่วกาลนานจนกว่าจะสิ้นเวรสิ้นกรรม

อิทธิพลความเชื่อจากพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างสูงต่อชีวิตของคนไทย เป็นศาสนาประจำชาติและมีคำสอนเรื่องนรก ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำสอนเรื่องกรรม คือ เมื่อทำกรรมดีแล้ว ตายไปแล้วได้ขึ้นสวรรค์ เมื่อทำชั่ว ตายไปแล้วตกนรก ซึ่งทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันตามเหตุปัจจัยต่อเนื่องกันมา(ปฏิจลสมุปบาท) ในวัฏสงสารแห่งทุกข์

อิทธิพลจากนักคิดนักเขียน

ถ้าทำกรรมชั่วไว้ เรารู้สึกเดือดร้อนใจ ทางพระท่านใช้คำว่า “วิปัสสนา” ความวิปัสสนาแปลว่า เป็นสภาพจิตที่เป็นทุกข์ซึ่งนับเป็นนรก หรืออีกอย่างหนึ่ง ในนิวรรณ์ ๕ ก็มีข้อหนึ่งว่า “กุกกจะ” อันได้แก่ความไม่สบายใจ กังวลใจ รำคาญใจ ไม่สบายใจ เดือดร้อนใจว่าสิ่งที่เราไม่ได้ทำ ได้แต่ทำสิ่งชั่ว ที่ไม่ดี

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) เขียนไว้ในหนังสือ “นรก-สวรรค์ ในพระไตรปิฎก”

นรก คือ ที่เสื่อม ที่แร้นแค้น ที่ระทมทุกข์ ที่ประสบความยากลำบาก ใครไปอยู่ในสถานที่เหล่านั้น ก็ชื่อว่าตกนรก จิตใจของผู้ใดเต็มไปด้วยความทุกข์ความเดือดร้อน ความกระวนกระวาย ความเผาไหม้ของกิเลส ผู้ที่นั้นชื่อว่าตกนรกเรียกว่าตกนรกทั้งเป็น แต่ถ้าในขณะที่ใดก็ตามที่เราโกรธจัด โกรธจัด หลงจัด คือมีกิเลสเผาใจอยู่ในขณะนั้นคือตกนรก เราเคยเห็นคนตกนรกประเภทนี้น้อยอยู่ในปัจจุบัน คนที่โกรธจัดเขาจะมีปากสั่น มือสั่น หน้าแดง ฆ่าคนอื่น ทำร้ายคนอื่น ในใจของเขาขณะนั้นคือ เขาตกนรก หรือบางคนหลงจัดจนกระสับกระสอยวนวาย นั่นคือเขาตกนรก หรือบางคนหลงจัด เสพของเสพติดให้โทษ ห่างจากสิ่งเสพติดนั้นมิได้ มือสั่น ปากสั่น อยากรวนวาย กระวนกระวาย ร้อนใจ นั่นคือเขาตกนรก

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโสภณ) เขียนไว้ในหนังสือ “พระพุทธเจ้ายืนย่น สวรรค์มีจริง”

ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงาน

1. ขั้นสร้างภาพต้นแบบ

1.1. ทดลองสร้างสรรค์รูปลักษณะ ของขุมนรก ภาพสัตว์นรก คนบาปในลักษณะอาการ ทำทางต่างๆ ที่ผสมผสานเข้ากับการตีความส่วนตน ด้วยภาพลายเส้นบนกระดาษเพื่อค้นหาลักษณะแนวทางการแสดงออกที่สอดคล้องตรงตามความคิดจินตนาการ

1.2. สร้างภาพร่างโครงรวมด้วยลายเส้นบนกระดาษ โดยการนำตัวภาพสัตว์นรก คนบาปต่างๆ มาประกอบเชื่อมโยงเข้าด้วยกันเพื่อสร้างภาพต้นแบบ ในลักษณะเป็นทางยาวต่อเนื่องกันตามรูปแบบของการนำเสนอผลงาน

2. ขั้นเตรียมพื้นผิวและระนาบรองรับผลงาน

2.1. นำผ้าที่เตรียมใช้เป็นระนาบรองรับผลงาน มาเย็บต่อเข้าด้วยกัน ด้วยด้ายและเข็ม เพื่อให้ได้ผืนผ้าที่มีขนาดยาวตามที่ต้องการ

2.2. ทำการทาสีรองพื้นด้วยสีขาวนวล คล้ายกับสีของดินสอพองที่ใช้ในการทารองพื้นผนังตามวัด โดยทาสีรองพื้นทั้งหมด 2 รอบ ซึ่งในรอบแรกทำการทาสีรองพื้นด้วยสีน้ำตาล เพื่อสร้างร่องรอยพื้นผิวที่เป็นคราบน้ำหนักเข้ม เมื่อสีแห้งแล้ว จึงทาสีรองพื้นในรอบที่สองด้วยสีขาวนวล ในลักษณะเดียวกันกับรอบแรก เพื่อให้เกิดพื้นผิว ร่องรอยคราบน้ำหนักที่ลักษณะน้ำหนักอ่อนเข้ม ไม่สม่ำเสมอ

3. ขั้นสร้างสรรค์ผลงาน

- 3.1. นำม้วนผ้าที่เตรียมพื้นเสร็จแล้ว มาซึ่งบนผนังตามแนวยาว
- 3.2. ทำการร่างภาพตามต้นแบบลายเส้นด้วยเกรยอง
- 3.3. ลงสี และน้ำหนักของตัวภาพต่างๆ ตามลายเส้นที่ร่างไว้ ด้วยเกรยอง โดยใช้นิ้วมือในการฝนถู ขูดขีด เพื่อให้เกิดค่าน้ำหนักสีเข้มอ่อน สีอ่อนร่อนรอยและพื้นผิวที่มีลักษณะดิบ หยาบ ด้าน แสดงถึงอารมณ์ลึกกลับ น่าเกลียดน่ากลัว หรือผิวที่หยาบ ผุพอง ของเหล่าสัตว์นรก คนบาป
- 3.4. แต่งเติมรายละเอียดในส่วนต่างๆ ที่ต้องการเพิ่ม เพื่อความเหมาะสมขององค์ ประกอบและเรื่องราวให้สมบูรณ์
- 3.5. เมื่อเขียนภาพช่วงหนึ่งเสร็จแล้ว จึงทำการม้วนเก็บ และคลี่ในส่วนถัดไปเพื่อทำการเขียนภาพตามขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้นต่อเนื่องไปเรื่อยๆ ตามต้นแบบ จนกว่าจะสิ้นสุดความยาวของผ้า
- 3.6. เมื่อสร้างสรรค์ผลงานจนเสร็จแล้ว จึงทำการพ่นสเปรย์เคลือบผิวหน้าของผลงาน ด้วยสเปรย์เคลือบผิวชนิดด้าน
- 3.7. ทำการเย็บหูสำหรับแขวนเชือกด้วยสายผ้า ตามบริเวณขอบผ้าของผลงานทุกด้าน โดยเว้นระยะห่างแต่ละหู ตามความเหมาะสม

4. ชี้นำเสนอผลงาน

- 4.1. วางแผน ร่างแบบการนำเสนอผลงาน ด้วยลายเส้นบนกระดาษ เพื่อหาความเป็นไปได้ในการติดตั้งผลงาน สถานที่ เพื่อความเหมาะสม ลงตัวในการนำเสนอ
- 4.2. ทดลองติดตั้งผลงานจริง เพื่อตรวจสอบความเรียบร้อย และความเหมาะสมของผลงานอันสอดคล้องกับแนวระดับ หรือ มุมมองการมองเห็น ที่จะส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกและการรับรู้ของผู้ชมงาน
- 4.3. ทำการติดตั้งผลงานจริง ณ สถานที่กำหนดไว้ เพื่อนำเสนอผลงานเข้าสู่การสัมมนาและการวิจารณ์ โดยคณาจารย์ในภาควิชา

ขั้นตอนการสร้างร่างภาพ

ภาพที่ 4 ออกแบบภาพร่างลายเส้นตัวภาพคนบาป สัตว์นรก สำหรับศึกษาลักษณะต่างๆ ของตัวภาพ

ภาพที่ 5 การสร้างภาพร่างโครงรวมลายเส้น เพื่อศึกษาแนวทางการจัดวางองค์ประกอบของภาพ

ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงาน

ภาพที่ 6 ขั้นตอนการเตรียมพื้นระนาบและขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงาน

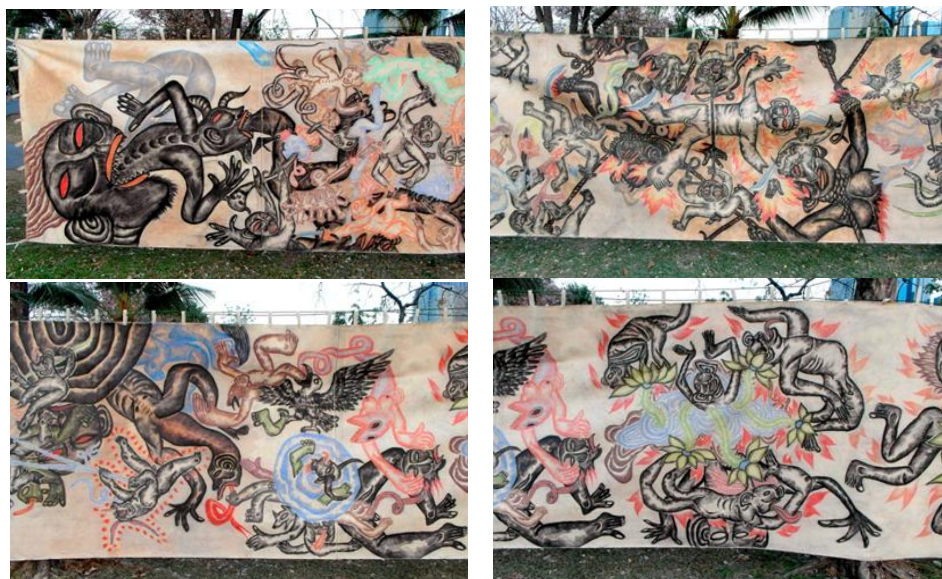

ภาพที่ 7 ขั้นตอนการทดลองติดตั้งเพื่อนำเสนอผลงาน

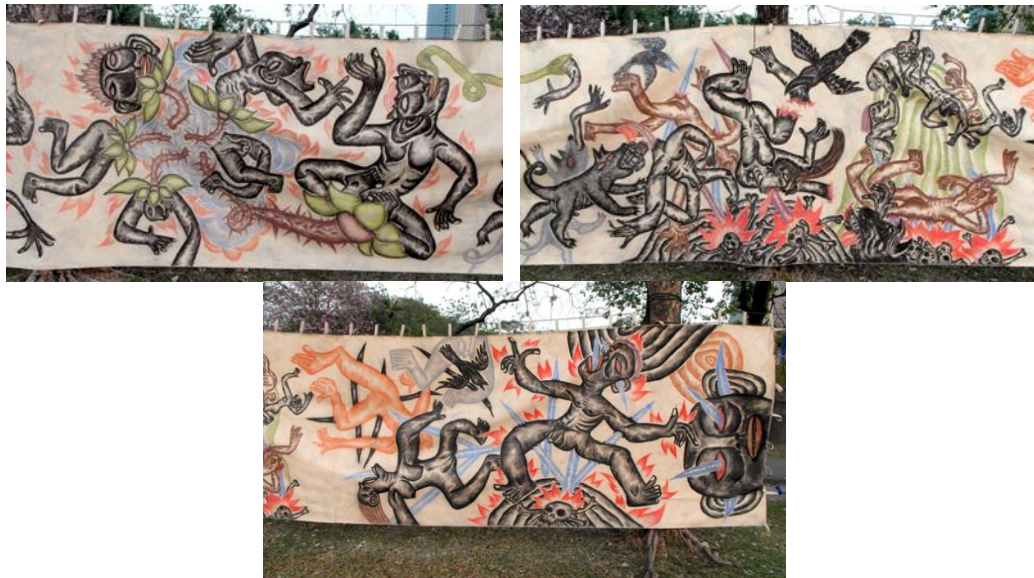
ภาพผลงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปลักษณ์ของนรกภูมิ”

ภาพที่ 8 ผลงานสร้างสรรค์หัวข้อ “รูปลักษณ์ของนรกภูมิ”

ภาพที่ 9 รายละเอียดของผลงาน

ภาพที่ 10 รายละเอียดของผลงาน

ทัศนธาตุที่ปรากฏในผลงาน

1. เส้น (Line)

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์บ่งว่า งานทัศนศิลป์ชิ้นแรกๆ ของมนุษย์นั้นเริ่มจากเส้น ดังที่เราจะเห็นได้จากภาพเขียนตามผนังถ้ำของคนสมัยดั้งเดิม(Primitive) การเริ่มต้นของงานศิลปะในวัยเด็กก็ใช้เส้นเช่นเดียวกัน เส้นเป็นทัศนธาตุเบื้องต้นที่สำคัญที่สุด เป็นแกนของทัศนศิลป์ทุกๆ แขนง เส้นเป็นพื้นฐานของโครงสร้างทุกสิ่งในจักรวาล

เส้นที่ปรากฏในผลงาน “รูปลักษณ์ของนรกภูมิ” นี้ มีลักษณะเป็นเส้นโครงสร้าง(Structural Line) คือเส้นที่มองไม่เห็นด้วยตา เป็นเส้นในจินตนาการที่ผู้ดูจะรู้สึกปะติดปะต่อ เชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่ง เส้นชนิดนี้เดินทางด้วยความรู้สึก ไม่ใช่ด้วยการเห็น ซึ่งมีทั้งเส้นแกนของรูปร่าง เส้นรูปนอกของกลุ่มรูปร่าง รูปทรง เส้นที่แสดงความเคลื่อนไหวของที่ว่าง ซ่อนอยู่ในภาพสัตว์นรก คนบาปทุกตัว และเส้นที่เกิดจากการเชื่อมโยงตัวภาพต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อแสดงความเคลื่อนไหว

2. สี (Colour)

สีทำหน้าที่เช่นเดียวกับน้ำหนักทุกประการ แต่เพิ่มหน้าที่พิเศษที่สำคัญที่สุดขึ้นอีกประการหนึ่ง คือ การให้อารมณ์ความรู้สึกด้วยตัวเองโดยตรง

สีที่ปรากฏในผลงานนี้แบ่งได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1. สีเข้ม คือ ลักษณะสีของตัวภาพสัตว์นรก คนบาป สีหลักๆ ที่นำมาใช้ คือ สีดำ สีนํ้าตาล ให้อารมณ์ความรู้สึกทะมึน ลึกลับพิศวง น่ากลัวหรือแสดงลักษณะผิวไหม้เกรียมของคนบาป เพื่อเน้นสร้างความเด่นชัดให้กับตัวภาพและเรื่องราวในแต่ละช่วง ส่งผลให้เกิดการปะทะ ตอสัมผัสรับรู้หรือการมองเห็นของผู้ชม

2.2. สีอ่อน คือ ลักษณะสีของตัวภาพสัตว์นรก คนบาป ในส่วนรายละเอียดต่างๆ อันได้แก่ สีน้ำเงิน สีส้ม สีเขียว สีแดง ที่เทา เพื่อสร้างความน่าสนใจ ก่อให้เกิดมิติ ระยะ การทับซ้อนของตัวภาพ หรือสร้าง

ความแตกต่างของตัวภาพที่อยู่ร่วมกัน ไม่ให้เกิดการแข่งกันของสีชนิดเดียวมากเกินไปจนทำให้เกิดความอึดอัดต่อความรู้สึกและการมองเห็น

2.3. สีของพื้นที่ว่าง เป็นสีที่เกิดจากการรองพื้นด้วยสีน้ำพลาสติก คือ สีขาวนวลคล้ายกับสีของดินสอพองหรือสีของผนังวัด ซึ่งการรองพื้นในลักษณะที่ร่องรอยที่ปรากฏ มีบริเวณของสีที่เป็นคราบอ่อน เข้ม ให้ความรู้สึกถึงบรรยากาศ ระบายหรือมิติที่ลึกกลับ อันจะส่งผลให้ตัวภาพที่มีสีและน้ำหนักที่เข้มข้นเด่นขึ้นมา

3. น้ำหนัก (Tone)

น้ำหนัก คือ ความอ่อนแก่ของบริเวณที่ถูกแสงสว่าง และบริเวณที่เป็นเงาของวัตถุหรือการระบายสีให้มีผลเป็นความอ่อนความแก่ของสีหนึ่ง หรือหลายสี หรือบริเวณที่มีสีขาว สีเทา และสีดำ ในความเข้มระดับต่างๆ ในงานชิ้นหนึ่ง

ที่มาของน้ำหนัก

ให้ความแตกต่างระหว่างรูปกับพื้น หรือรูปกับพื้นที่ว่าง

ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวด้วยการนำสายตาของผู้ดู บริเวณที่น้ำหนักตัดกัน จะดึงดูดความสนใจ และถ้ามีบริเวณที่น้ำหนักตัดกันหลายแห่ง จะนำสายตาให้เคลื่อนจากบริเวณหนึ่งไปอีกบริเวณหนึ่งตามจังหวะที่ศิลปินกำหนดไว้ ซึ่งอาจกลมกลืน สม่่าเสมอ หรือกระแทกกระทั้นรุนแรง

น้ำหนักที่ปรากฏในผลงาน “รูปลักษณ์แห่งนรกภูมิ” มีลักษณะเข้มและอ่อนสลับกันไปมา ซึ่งเกิดจากการใช้สีดำเป็นหลักในการเขียนภาพ สลับกับการใช้สีอื่นที่แตกต่างเพื่อสร้างมิติหรือระยะให้ กับตัวภาพต่างๆ ตัดกันกับสีในส่วนของระบายพื้นงานหรือที่ว่างด้านหลัง ซึ่งรองพื้นด้วยสีขาวนวลแกมน้ำตาล อันเป็นน้ำหนักที่อ่อนที่สุด แสดงบรรยากาศมิติ ภาพภูมิ ขุนนรก

ร่องรอยและน้ำหนักของสีอ่อน เข้ม ที่ปรากฏในตัวภาพนั้น เกิดจากการวาดเส้น ฝน ถู ขูดขีดเข้าไปมาด้วยนิ้วมืออย่างหยาบ เพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึก ดิบ หยาบ ลึกกลับ หรือผิวหนังอันน่ากลัวของสัตว์นรก ในลักษณะเฉพาะตน

4. รูปร่าง-รูปทรง (Shape-Form)

รูปทรงที่เป็นศิลปะเกิดขึ้นจากการประสานกันของทัศนธาตุ กฎเกณฑ์ของเอกภาพและการเห็นแจ้งหรือสัญชาตญาณของศิลปิน ทุกอย่างซ่อนอยู่ในส่วนลึกของรูปทรงจนเราสังเกตไม่เห็น รูปทรงไม่ใช่ผลปัญหาแท้ๆ แต่เกิดจากการนำของอารมณ์ เมื่อศิลปินได้รับอารมณ์สะท้อนใจจากสิ่งเร้าภายนอกหรือภายใน จนเกิดความจำเป็นในการแสดงออก เขาจะต้องสรรหาหรือสร้างรูปทรงขึ้น เพื่อเป็นสื่อของการแสดงออกนั้น

ลักษณะของรูปร่าง รูปทรงที่ปรากฏในผลงานนี้ คือรูปทรงของตัวภาพสัตว์นรก คนบาปต่างๆ มีรูปลักษณ์คล้ายภาพคน แต่มีรูปแบบของสัดส่วนที่ผิดไปจากปกติ บิดเบี้ยวไม่เป็นธรรมชาติ เช่นมีขนาดตัวที่ใหญ่กว่าปกติ แขนขายืดยาว บิดงอ ร่างกายคด โค้ง ผิดรูป แสดงสภาวะความกดดัน อึดอัด เจ็บปวดทรมาน และการนำรูปทรงตัวภาพต่างๆ มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน จนเกิดมวลของรูปทรงของเหล่าสัตว์นรก ที่ให้ความรู้สึกอึดอัด ยุ่งเหยิง เปียกเสียดรู้่นวาย กัดกินต่อเนื่องกันไป

5. พื้นที่ว่าง (Space)

เมื่อเราสร้างสิ่งหนึ่งขึ้นในที่ว่าง เราเรียกสิ่งนั้นว่า รูปทรง ในงานศิลปะชิ้นหนึ่งจะมีรูปทรงกับที่ว่างประกอบอยู่ รูปทรงกับพื้นที่ว่างหรือรูปกับพื้นเป็นสิ่งตรงข้ามกัน แต่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน รูปทรงจะเกิดขึ้นโดยไม่มีที่ว่างนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะที่ว่างเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วดั้งเดิม ส่วนที่ปราศจากรูปทรงก็จะเป็นความว่างที่ไม่มีมีความหมายอะไร การเปลี่ยน แปลงตำแหน่งขนาด หรือรูปร่างของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะมีผลกระทบไปถึงอีกฝ่ายหนึ่ง และทำให้ส่วนของผลส่วนรวมของภาพเปลี่ยนแปลงไปด้วย

พื้นที่ว่างในผลงาน “รูปลักษณ์แห่งนรกภูมิ” นี้ คือ บริเวณพื้นที่สีขาวนวลแกมน้ำตาล ซึ่งเกิดขึ้นเตรียมพื้นผิวของระนาบรองรับผลงานในขั้นแรกของการบรรณาการงาน เมื่อเขียนตัวภาพต่าง ๆ ตามภาพร่างต้นแบบลงไป จึงเกิดส่วนที่แสดงเรื่องราว คือ บริเวณตัวภาพ ตัดกับกับลักษณะของบรรยากาศหรือมิติของสีพื้นหลังที่ตัวภาพปรากฏอยู่ ซึ่งในส่วนที่แสดงบรรยากาศของมิตินี้ มีทั้งบริเวณพื้นที่มีขนาดกว้าง ขนาดเล็ก อยู่ด้านบนบ้าง ด้านล่างบ้าง ด้านซ้ายหรือขวาของตัวภาพบ้างทำหน้าที่คล้ายกับการเว้นช่วงจังหวะที่สลับกันไปมา เป็นการสร้างอากาศธาตุรอบๆ ให้กับตัวภาพที่แสดงเรื่องราว หรือเป็นพื้นที่สำหรับพักสายตาในแต่ละช่วงของผลงาน ซึ่งพื้นที่ในส่วนที่ว่างของมิติ บรรยากาศหลังตัวภาพนี้เอง ส่งผลให้ตัวภาพมีลักษณะคล้ายกับเคลื่อนไหวไปมาอยู่บนพื้นอย่างอิสระ อีกทั้งเพื่อให้ไม่ให้เกิดความรู้สึกอัดอัด แน่นจนเกินไปหรือเกิดความรู้สึกความนิ่งขึ้นภายในผลงาน

6. พื้นผิว (Texture)

พื้นผิว ลักษณะผิว หมายถึง ลักษณะของบริเวณพื้นผิวของสิ่งต่างๆ ที่เมื่อสัมผัสจะต้องหรือเมื่อเห็นแล้วรู้สึกได้ว่าหยาบ ละเอียด มัน ด้าน ขรุขระ เป็นเส้น เป็นจุด เป็นก้ำมะหยี่ ฯลฯ

ลักษณะผิว มี 2 ชนิด คือ

1. ลักษณะผิวที่เราจับต้องได้ เช่น กระดาษทราย ผิวส้ม แก้ว ฯลฯ
2. ลักษณะผิวที่ทำเทียมขึ้น เมื่อมองจะรู้สึกได้ว่าหยาบหรือละเอียด แต่เมื่อสัมผัสจะต้องเข้าจริงกลับเป็นผิวเรียบๆ เช่น วัสดุสังเคราะห์ที่ทำเป็นผิวลายไม้ ลายหิน หรือการใช้รอยพู่กันในงานจิตรกรรมบางชิ้น

ลักษณะผิวที่ปรากฏในผลงานนั้น แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

6.1. ลักษณะผิวของตัวภาพสัตว์นรก คนบาป เกิดจากการสร้างร่องรอยด้วยเกรียง ผ่านการขีด เขียน ฝนด้วยมือ อย่างดิบหยาบ เกิดลักษณะเข้ม อ่อน ปรากฏเป็นน้ำหนักต่างๆ ภายในภาพ แสดงถึงผิวของสัตว์นรกที่หยาบกร้าน หรือส่วนของภาพองค์ประกอบต่างๆ ภายในภาพ ทั้งหมดนี้ให้ความรู้สึกดิบหยาบ น่ากลัว ลึกลับแสดงถึงความทุกข์ ความทรมาน

6.2. ลักษณะผิวของระนาบพื้นหลัง เกิดจากขั้นตอนของการเตรียมพื้นผิวระนาบ โดยการทาสีรองพื้น 2 ครั้ง โดยครั้งแรกนั้นทาสีที่มีลักษณะเข้ม โดยการใช้สีน้ำตาล ทารองพื้นด้วยแปรงทาสีแบบแบน ในลักษณะที่ร่องรอยของแปรง ส่วนในรอบที่สองนั้นใช้สีที่มีน้ำหนักอ่อนในการทาทับซาลงไป สีที่ใช้คือสีขาวนวล คล้ายๆ กับสีของดินสอพองที่ช่างโบราณใช้ในการเตรียมพื้นผนังวัดสำหรับเขียนงานจิตรกรรมฝาผนัง ทารองพื้นในลักษณะที่ร่องรอยของแปรงเช่นกัน ทำให้เกิดร่องรอยหรือคราบสี ที่ไม่สม่ำเสมอ มีความอ่อน เข้มของน้ำหนักสลับกันไปมาเพื่อแสดงถึงภาพภูมิหรือมิติที่อาศัยอยู่ของสัตว์นรก

สรุปผลการวิจัย

การสร้างสรรค์ผลงานวิทยานิพนธ์หัวข้อ “รูปลักษณ์แห่งนรกภูมิ” เป็นการนำเอาความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อเรื่องราวของนรกภูมิ มาเป็นพื้นฐานในผลงานรวมเข้ากับทัศนคติ มุมมองในการตีความหมายของคำว่า นรก เข้ากับสภาวะการณ์อันวุ่นวาย เลวร้ายในโลกปัจจุบันที่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์เอง จนเกิดเป็นความทุกข์ที่เวียนวนอยู่ภายในจิตใจ โดยมีกิเลส ตัณหา ราคะ อวิชชา โลภะ โมหะ โทสะ เป็นสิ่งกระตุ้นให้มนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ หรือแม้กระทั่งเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองอย่างไม่ปราณี เพื่อสนองความต้องการที่ไม่มีขีดจำกัดของตน

ซึ่งการกระทำเหล่านั้นได้เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เกี่ยวข้องเชื่อมโยง ผูกพันต่อเนื่องกันไป ไม่มีที่ทางจะลดน้อย หดไปหรือหยุดลง สิ่งเหล่านั้นย่อมส่งผลต่างๆ ต่อผู้อื่นไม่ว่าทางตรง หรือทางอ้อม แม้เราจะไม่เคยเห็นการมีอยู่จริงของสถานที่อยู่แห่งนรกภูมิ ตามที่มีเขียนบันทึกไว้ในไตรภูมิแห่งพุทธศาสนาด้วยตา แต่เราก็สามารถสัมผัส รับรู้ความรู้สึกแห่งนรกนั้นได้ จากสภาวะการณ์ต่างๆ อันเลวร้ายปัจจุบันรอบตัวของเรามากระทบภายในจิตใจ แล้วก่อกำเนิดขึ้นเป็นกองไฟแห่งนรกที่ลุกไหม้โชติช่วง เผาผลาญจิตใจของเราให้หม่นหมองหมกไหม้ ต่อมตรมกับความทุกข์แห่งทุกข์อยู่ชั่วกาลนาน ตราบจนกว่าชีวิตจะดับสิ้นไป

อภิปรายผล

ความเชื่อเรื่องบาปบุญ คุณโทษ ในพุทธศาสนานั้น ยังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน ในด้านการประพฤติปฏิบัติตน เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติมิให้มนุษย์กระทำความบาปกรรมที่เบียดเบียนสรรพชีวิตต่างๆ วิทยานิพนธ์หัวข้อ “รูปลักษณ์ของนรกภูมิ” เป็นการสร้างสรรค์ผลงาน 2 มิติ ด้วยเทคนิควาดเส้น โดยนำความเชื่อเรื่องนรก มาผสมผสานเชื่อมโยงเข้ากับสภาวะการณ์ของมนุษย์ในยุคปัจจุบันที่มนุษย์เข้าทำหั่น ทำลายเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทั้งเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ ไม่ต่างจากคนบาปหรือสัตว์ในนรก นำเสนอผลงานด้วยรูปแบบผ้าผะเหวดผืนยาว เพื่อสื่อถึงสภาวะการณ์ที่ไม่มีสิ้นสุดของบาปกรรมและการกระทำของมนุษย์ แล้วนำความเชื่อนั้นส่งต่อไปยังผู้อื่นอีกด้วย ให้ตระหนักรับรู้ถึงสภาพแห่งสังคมปัจจุบันที่วุ่นวายเลวร้ายไม่แตกต่างจากนรกภูมิ เพียงแต่เป็นนรกบนดินที่สัมผัส รับรู้ได้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. การสร้างสรรค์นั้น สามารถค้นคว้าศึกษาข้อมูลเฉพาะเพิ่มเติมขึ้นได้อีก เพื่อการเปรียบเทียบอ้างอิง โดยยืนอยู่บนพื้นฐาน หลักการจริงที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์ผลงานในอนาคต
2. รูปแบบของผลงานสร้างสรรค์นั้น สามารถพัฒนารูปแบบ การแสดงออกไปสู่เรื่องราวต่างๆ ที่เป็นปัจจุบันได้ อาจมีการนำภาพลักษณ์ สถานการณ์ของความเป็นจริงมาถ่ายทอด เช่น สงคราม เหตุการณ์วุ่นวายต่างๆ ทางสังคม เพื่อส่งผลสะท้อนต่อการรับรู้ของผู้คนในยุคปัจจุบัน
3. เทคนิคการสร้างสรรค์ สามารถใช้ชนิดอื่นที่มีความทนทาน หรือส่งผลต่อรูปแบบ ลักษณะทางกายภาพ ทัศนธาตุทางศิลปะที่เกิดขึ้นของผลงานได้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
4. ควรเผยแพร่ผลงาน ณ สถานที่ต่างๆ ด้วยการนำไปแขวน ติดตั้ง ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภูมิทัศน์ของสถานที่นั้นๆ เพื่อศึกษาผลของรูปแบบการนำเสนอผลงาน และอารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติมุมมองของผู้ชมงาน ที่มีต่อผลงานสร้างสรรค์

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กัจจกร สุนพงษ์ศรี. ศิลปะสมัยใหม่ พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2528.

ชลูด นิ่มเสมอ. วาดเส้นสร้างสรรค์-Creative Drawing กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๓.

_____. องค์ประกอบของศิลปะ Composition of Art พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2553.

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). นรค-สวรรค์ ในพระไตรปิฎก กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันสื่อธรรม, ๒๕๔๗.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโสภณ). พระพุทธเจ้าอินย่น สวรรค์มีจริง กรุงเทพฯ: กรีน-ปัญญาญาณ, ๒๕๕๑.

พระยาธรรมปรีชา(แก้ว). ไตรภูมิโลกวิจยยกถา ฉบับที่ ๒ กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๒๐.

พระศรีวิสุทธิโสภณ วิลาส ป.๙. วรรณกรรมไทยเรื่อง ภูมิวิลาสินี กรุงเทพฯ: พระจันทร์ , ๒๕๑๓.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย อีสาน กรุงเทพฯ: สยามเพรสแมเนจเม้นท์, ๒๕๔๒.

ว.วิสุทธิสาร-ปัญญาวัฒน์. นรค เปรต อสุรกาย อบายภูมิ กรุงเทพฯ: ต้นบุญ, ๒๕๕๓.

สุมาลี เอกชนนิยม. อุปแต้มในลิมอีสาน งานศิลป์สองฝั่งโขง กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๘.

David R. Loy. เงิน กามารมณ์ สงคราม และกรรม บันทึกเพื่อการปฏิวัติแนวพุทธ กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา และ พรณงาม เจริญธรรม, ๒๕๕๕.

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมหา Mr.Reception. พาพี่น้องไปเอาบุญผะเหวด บ้านโนนบก, บ้านมหาตอทอง, ชุมชนบ้านมหา, การศึกษาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น, ศิลปวัฒนธรรมภาคอีสาน. เข้าถึงเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2557. เข้าถึงได้จาก

<http://www.baanmaha.com/community/thread39723.html>.

กมลพันธุ์ โชติวิชัย. (2556). “ตน/ไรตน.” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal ปีที่ 6. ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม). 37.

มาลาธิ บุษวันต์. (2555). “เมืองเจียบ” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal ปีที่ 5. ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน). 64.